

LÁTSZÓLAGUGYANAZ

Az építészeti térformálás érzékenyebb aspektusai

Palicz Kata
BME Építőművészeti Doktori Iskola

Témavezető: Fejérdy Péter DLA

Kutatási terv _ félévközi beszámoló _ 2018.10.20

BEVEZETŐ

részlet a flainværi visszaemlékezésből

Hajnali öt óra múlt, és azon gondolkozom, hogy vajon kikérjem-e a második kávémat még mielőtt a hallgatók megérkeznek.

Sikerült két és fél órát aludnom, azt is végig Mór karjainak szorításában.

Először csak a szokásos szeretettel, finoman csimpaszkodott belém, amit aztán őrült szorításba fordított, amiből képtelenség volt kiszabadulni.

Megint érzem. Hihetetlen, hogy ő van erőfölényben. Befúrja magát szinte a kulcscsontom alá, úgy lihegi a fülemben, hogy ne hagyjam őt itt. Rohadt nagy gombóc kezd a torkomba nőni, szédülök, hányingerem van, mégis engedem, hogy szinte a bőröm alá préselje magát bízva abban, hogy erre a tíz napra valahogy visszabújjik belém, hogy ő és én újra egy test legyünk, és ne kelljen őt itt hagynom „egyedül”.

Pedig megmondta Sami, hogy ezúttal vigyem magammal.

Kikérem a második kávémat. A repülőjáratunkat törölték a rosszidő miatt. A következővel indulunk. Le fogjuk késni a hajót.

Rohanunk. Próbálom megszámolni, hogy minden hallgató itt van-e, de reménytelen. A fél társaság már elrohant, a többit igyekszem a lehető leggyorsabban a taxiba terelni. Sami és Pasi már a kikötőben várnak minket. Le fogjuk késni a hajót.

A hajón vagyunk. Találkozom Hannes Praks-szal. Ő az Észt Művészeti Akadémia Belsőépítészeti Tanszékének tanszékvezetője. Kérdezi, hogy

hányadik workshopom ez Samival, mert ő még eddig csak egyszer épített vele. Úszó szaunát Észtországban. Amikor elkészült az épület, megpróbálták vízre tenni, de az megborult, és elsüllyedt. A hallgatók sírtak. Ő pedig elhatározta, hogy mindenképp kell még közös projekt Samival. „10 nap munkája veszett el egy pillanat alatt. Elmesélhetetlen élmény. Fergeteges volt.” Csak mosolygok. Tudom. Mindig az. Csak sosem lehet tudni, hogy miképp lesz az.

Elindult a hajó. Egyből csípős szél csapja meg az arcunk, és hirtelen nagyon hangos minden. Fleinværra expressz hajójáráttal lehet eljutni Bodøből. Nagyon gyorsan elhagyjuk a kikötőt, pillanatok alatt beszippant minket a tenger látványa. Bár azt hiszem nem a látvány, hanem a tengeri szél ereje, ami, ha rosszfelé fordítjuk a fejünk, nem hagy lélegezni. A tenger egyszerre küldi a sejtekig hatoló friss, enyhén sós levegőt az orrunkba, miközben a süvítő szél ereje és a levegőben mikroszkopikus részecskékké porlasztott víz mennyisége pont olyan erővel zárja el az orrlyukainkat, mintha egy óriás tenyere tapadt volna rájuk. Kapaszkodunk, támaszkodunk, minden erőnkkel azon vagyunk, hogy ne boruljunk fel. „Jó, hogy nem hoztam Mórt”, gondolom magamban, és a hajnali gombóc visszább húzódik a torkomban.

A víz egészen mély kék színű, vadul hullámozó, a sötétszürke felhők pedig beleérnek a tengerbe. Csak néhány kicsiny szigettel találkozik a szemünk a sziklás parton, ahol viharvert házak jelzik, hogy errefelé is laknak emberek. Ez persze csak nekünk, délieknek furcsa. Aki itt születik, az Északi-sarkkör fölött, nem gondol arra, hogy ez egy extrém világ.

Lassan megérkezünk a meredek sziklával szegélyezett szigetre, amihez nagy erővel csapódnak a tenger hullámai, és végre megnyugszom, hogy a lehető legjobb döntés volt otthon hagyni Mórt.

Mini Tokió, ami itt van ebben a kontextusban, és nekünk itt kell most építkeznünk. Megmaradt, korábban drágán, verejtékkal idehurcolt építőanyagokat kell felhasználnunk. Úgy érzem az igazi feladat nem az építés, hanem a takarítás. A jó szakács rendben hagyja maga mögött a konyhát.

A jó építész pedig meg tudja állni, hogy ne építsen plusz egy „címlapképet”.

A TÉMA

Az építészeti gondolkodásnak leginkább azok a rétegei érdekelnek, amelyek nem a formából indulnak ki, és nem is a formaalkotás a lényegük.

Olyan építésszel és épített terekkel szeretnék foglalkozni, akik számára és ahol a tér nem a formáról, sokkal inkább az érzékekről, az anyagról, a helyről és a tapasztalásról szól mind a tervezési-építési fázisban, mind pedig a megépülést követően.

3

Olyan építésszel munkáit tanulmányozom, akik a klasszikus tervezési módszert -sőt akár a hatályos építési előírásokat is- néhány ponton átírva, átértelmezve alkotnak, és akik maguk is hisznek a hely és az épület kapcsolatának fontosságában, és az ebből a kapcsolatból létrejövő atmoszféra létrejöttében.

3

Az foglalkoztat, hogy mi határozza meg a térrel kapcsolatos érzéseinket, gondolatainkat. Hogyan, milyen elemekkel hat az épített tér az emberre?

Az eddigi legfontosabb építészeti terveim vagy valamilyen szükségből vagy valamilyen érzés, gondolat átadásának az igényéből születtek. Építéssként hiszem, hogy az épület egyik legfontosabb anyagtalán eleme az atmoszféra. Kutatóként az érdekel, hogy vajon lehet-e atmoszférát

tudatosan tervezni? Van-e erre meghatározható eszközrendszer, tanítható (átadható) tervezési módszer?

A kérdésekre elsősorban empirikus úton, észlelő megfigyeléssel, építész szemszögből keresem a választ.

Főként olyan épületek, építmények vizsgálatát tervezem, amelyeknek funkciójukból adódóan világos, egyértelmű üzenetük van. Tehát az épület atmoszférájához egy erős gondolati elem kapcsolható, ami lehet egy szakrális eszme vagy egy adott téma köré megrendezett kiállítás üzenete. A kiállítási terek, installációk, pavilonok, egyszerű épületek vizsgálatát léptékükből adódóan is célravezetőbbnek tartom, mint komplexebb középületek elemzését, amiket nehezebb megszabadítani egyéb rétegeiktől, amelyek nem kapcsolódnak szorosan a kérdésfeltevéshez.

Másik fontos kiválasztási szempont lehet az adott tér, épület alkotója. Olyan építészek munkáival szeretnék foglalkozni, akiknek a filozófiáiban, tervezői attitűdjeiben központi elem az érzelem, az érzékekre való hatás, az atmoszféra teremtés.

SORVEZETŐK_HIPOTÉZISEK

1. Ahogyan az ember kölcsönhatásban van az őt körülvevő környezettel, úgy az épített tér is hatással van a használóira. Ezeket a hatásokat (a térrel való befolyásolást) tudatosan (is) lehet tervezni az építészeti gondolkozás (munka) során.
2. Az építészeti térrel való befolyásolás nem más, mint atmoszféra teremtés.
3. Az atmoszféra pontos helyismeretből (földrajzi, kulturális) következik, ami jelenti mind a hely földrajzi ismeretét, mind pedig a használók kultúrájának ismeretét. Ha ez az ismeret fennáll, akkor a használókkal együtt jön létre a téri atmoszféra.
4. Az atmoszféra pontos anyagismeretből (a fizikai tényezők) következik, tehát, ha az adott környezetben megfelelő anyagokat pontos kompozícióban használunk, az épített tér magában hordozza a jó atmoszférát.
5. A tervezés-építés szimultán megvalósulása során -tehát amikor vagy közvetlenül az építés helyszínén zajlik a tervezés, vagy pedig lehetőség van az építés fázisában akár döntő változtatásokat véghez vinni- nagyobb esély van a jó atmoszféra megteremtésére.
6. Amennyiben lehetséges - akár csak részben - meghatározni olyan fizikai komponenseket vagy tervezési eszközöket, módszereket, amelyekkel tudatosan tervezhető egy épület atmoszférája, akkor azt az építész szakmával meg lehet osztani, az oktatásba lehet integrálni.

A TERVEZETT KUTATÁS CÉLJA, VÁRT EREDMÉNYE:

A mai általános gyakorlattól eltérő tervezői módszerek összevetése, a kutatás során feltárt új ismeretek strukturálása, rendszerező anyag publikálása, amely végül alkalmas lehet új tervezési módszerek kialakítására, és annak az oktatásban való megjelenésére, felhasználására is.

Fontosnak tartom a szakmai határok feloldásának segítségét, a különböző területek szakembereivel való közös nyelv, érdemi kommunikáció és együttműködés lehetőségének megteremtését.

A KUTATÁS MÓDSZERE

Az elméleti kutatás alapja a témához szorosan kapcsolódó építészeti szemszögből született irodalom, illetve építészeti kiállítások, biennálék teoretikus anyagainak a folyamatos feldolgozása. Ezzel párhuzamosan empirikus módszerekkel, észlelő megfigyelések által szeretném vizsgálni és dokumentálni a kiválasztott installációkat, téri helyzeteket, épületeket. Ezeket a feltárásokat tanulmányutak keretében végezném el, lehetőség szerint az alkotók bevonásával.

A 2018-19-es év őszi félévében több olyan építész alkotót is megkerestem, akik munkáikkal, munkamódszerükkel szorosan kapcsolódnak a hipotéziseimben megfogalmazott állításokhoz. Ezeket a (dokumentált) beszélgetéseket, újra átgondolva, illetve az általam felkeresett épületeket, helyszíneket elemezve, a saját, szubjektív benyomásaimat összegyűjtve próbálok az év végére egy a sorvezető/hipotézisek mentén rendszerezett, mátrixba rendezett anyagot létrehozni, amelyből valamiféle minta leolvasásának a lehetőségét remélem. Ezek az anyagok olyan munkákat is tartalmaznak, amikhez alkotóként, vagy hallgatói munka esetén oktatóként is kapcsolódom, ugyanakkor felmerül a kérdés, hogy lehetséges-e saját munkát „külső” szemmel megközelíteni.

A kutatott anyagot önreflexió, olvasókönyv-szerűen kezdtem el feldolgozni úgy, hogy a felállított terminológiához intuitíven rendeztem, válogattam a példákat. Egyfajta asszociációs gondolatrendszert próbáltam felállítani, ahol egy épület/példa több fogalom mentén is említésre kerülhetne. (Egyelőre még inkább gondolatfelhő, mind-ma a későbbi rendszerezés kialakításához.)

MUNKATERV

- 2018. ősz/2019. tavasz: Anyaggyűjtés, irodalom feldolgozása, az eddigi munka rendszerezése, publikáció előkészítése

Atmoszféra fogalmának feldolgozása Peter Zumthor és Juhani Pallasmaa évtizedes diskurzusának nyomán. A két „iskola” letapogatása, megértése interjúk és esettanulmányok segítségével.

augusztus-szeptember:

- Velencei Biennálé I.
- Ljubljana
- Koppenhága
- Trondheim
- Bodø

Koppenhága:

- Dán Építészeti Központ
- Jørn Utzon templom
- Luisiana múzeum

Trondheim:

- interjúk:
  - › Bjørn Otto

- › August Schmidt
- › Arnstein Gilberg
- › Hans Skotte
- › Gro Rødne
- esettanulmányok:
  - › Brattøra _ fjord menti útvonal _ RAKE
  - › Dikkehaugen ház
  - › Norvég Nemzeti Turistaútvonal
  - › Tautra Mariakloster

Bodø:

- Sami Rintala
- Kulturális Központ

október-november:

- Velencei Biennálé II. (esettanulmány: Halál Velencében _ Táncpavilon , Rebiennálé csoport)
- Helsinki (Jenni Reuters, Pekka Heikkinnen)

november-január:

- Anyaggyűjtés feldolgozása
- „1:1 léptékű építés mint oktatási módszer” publikációjának előkészítése
- 2019. tavasz/ősz: Interjúk, esettanulmányok, publikáció. Saját kísérleti pavilon tervezése, építés

1_KÖLCSÖNHATÁS

Ahogy az ember kölcsönhatásban van az őt körülvevő környezettel, úgy az épített tér is hatással van a használóira. Ezeket a hatásokat (a térrel való befolyásolást) tudatosan (is) lehet tervezni az építészeti gondolkodás (munka) során.

2_BEFOLYÁSOLÁS

Az építészeti térrel való befolyásolás nem más, mint atmoszféra teremtés.

3_HELYISMERET

Az atmoszféra pontos helyismeretből (földrajzi, kulturális) következik, ami jelenti mind a hely földrajzi ismeretét, mind pedig a használók kultúrájának ismeretét. Ha ez az ismeret fennáll, akkor a használókkal együtt jön létre a téri atmoszféra.

4_ANYAGISMERET

Az atmoszféra pontos anyagismeretből (a fizikai tényezők) következik, tehát, ha az adott környezetben megfelelő anyagokat pontos kompozícióban használunk, az épített tér magában hordozza a jó atmoszférát.

5_SZIMULTÁN TERVEZÉS-ÉPÍTÉS

A tervezés-építés szimultán megvalósulása során -tehát amikor vagy közvetlenül az építés helyszínén zajlik a tervezés, vagy pedig lehetőség van az építés fázisában akár döntő változtatásokat véghez vinni- nagyobb esély van a jó atmoszféra megteremtésére.

6_MÓDSZER

Amennyiben lehetséges - akár csak részben - meghatározni olyan fizikai komponenseket vagy tervezési eszközöket, módszereket, amelyekkel tudatosan tervezhető egy épület atmoszférája, akkor azt az építés szakmával meg lehet osztani, az oktatásba lehet integrálni.

ÖNREFLEXIÓK _ OLVASÓKÖNYV

1_KÖLCSÖNHATÁS

Ahogy az ember kölcsönhatásban van az őt körülvevő környezettel, úgy az épített tér is hatással van a használóira. Ezeket a hatásokat (a térrel való befolyásolást) tudatosan (is) lehet tervezni az építészeti gondolkodás (munka) során.

PETER ZUMTHOR _ SERPENTINE PAVILION

Itt a kölcsönhatás legszorosabban nem a pavilon és az azt körülvevő kert között van, hanem egy önállóan működő zárt rendszer jött létre, és ezen a rendszeren belül fontos a létrehozott tér és az ember viszonya, egymásra való hatása.

PETER ZUMTHOR _ LOUISE BOURGEOIS _ STEILNESET EMLÉKMŰ _ VARDØ, NORVÉGIA

RINTALA & EGGERTSSON _ TÁNCPAVILON _ MESTRE

A Rintala – Eggertsson irodát ezúttal olyan pavilon építésére kérték fel, ami legfőképp a helyi, velencei, mestre-i lakosok által látogatott helyre kerül.

Sami Rintala-val a Forte Marghera-ra épült táncpavilonról 2018 szeptemberében beszélgettünk. A legérdekesebb része a beszélgetésnek az, hogy hogyan tud az építész 3000 km távolságból tervezni akkor, ha az egyik leglényegesebb tervezői szempont a környezettel való kapcsolat. Milyen tér képes a hiteles kapcsolat megteremtésére mind az épület és a környezet között, mind pedig az épület és a használók között úgy, hogy azok egy része helyi lakos,

egy másik része pedig a világ bármely tájáról odatévedt – vagy éppen tudatosan „oda zárandokolt” – látogató. Képes-e erre egy kis költségvetésű, „átmeneti” pavilon?

A beszélgetésben eljutunk arra a pontra, amikor megfogalmazódik bennünk, hogy az is lehet, hogy a kortárs épületek, építmények közül a legnagyobb arányban éppen ezek a kisléptékű, pop-up szerű téri beavatkozások képviselnek valódi építészeti téri minőséget.

A forte marghera-i táncpavilon esetében nincs bennem kétség efelől. Az újonnan épített tér valóban szimbiózisban van a környezetével, ami úgy vonja be a tájat a saját terébe, hogy közben azt az érzést kelti, önállóan is működő tér. Számomra egyértelműen az idei biennálé legjobban sikerült műve, ami annyira nem kiállítási darab, hogy ha nem helyezték volna el mellette a biennálé leírását, soha meg nem fordult volna a fejemben az ideiglenesség, a kiállítási szerep. Ugyanakkor nem hétköznapi, nem szokványos, és nincs egyértelmű funkciója. Olyan tér, amiben jó lenni építészként és laikusként egyaránt, amit több korosztály is tud használni, és ami a lehető legtermészetesebben alakul aszerint, hogy hányan és mire használják.

Mégsem marad a pavilon Mestrében. Erről 2018 novemberében Giulio Grilloval, a re-biennálé egyik vezetőjével beszélgettem. Grillo 2008 óta foglalkozik a biennálé installációinak utóéletével mind teoretikus, kutatói szinten, mind pedig a gyakorlatban. Ma már egyszerre vesz részt a kiállítási pavilonok építésében, elbontásában és az anyagok további felhasználásában.

TYIN TEGNESTUE + RINTALA EGGERTSSON ARCHITECTS _ FLEINVÆR-I
ALKOTÓI MENEDÉK

STUDIO ANNA HERINGER _ This is not a shirt. This is a playground

2_BEFOLYÁSOLÁS

Az építészeti térrel való befolyásolás nem
más, mint atmoszféra teremtés.

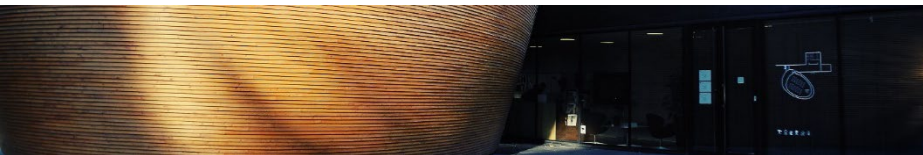
K2S ARCHITECTS _ KAMPPI CSEND KÁPOLNA _ HELSINKI _ 2012

#imahely #templom #vallás #meditáció #városi menedék

A Kamppi kápolna Helsinkiben a Kamppi bevásárlóközpont előtti forgalmas Narinkka tér déli csücskében található. Az épület kezdeményezője Helsinki városa, a felekezet nélküli „templom” egyik fő üzenete a nyitottság és befogadás mindenki felé. Az eredeti szándék egy olyan hely megteremtése, ahová bárki betérhet vallási hovatartozásától függetlenül, ahol lehetőség van urbánus közegben is az elmélyülésre.

11

Az épület – ahogyan az már az a tervpályázati kiírásban is megjelent – a hektikus életből való kiszakadás lehetőségét kínálja, ami számomra elég furcsa felvetés úgy, hogy ehhez egyáltalán nem kell a nyüzsgő várost elhagynunk, ehelyett néhány lépéssel és két ajtó kinyitásával majd bezárásával már meg is érkezünk a csend szent helyére. Instant zarándoklat veríték nélkül. Nagyjából ilyesmik jutottak eszembe, amikor 2016-ban Mikko Summanen Trondheimben mesélt erről a tervről. Aztán az alaprajzok meg a képek a térről a bevásárlóközponttal a háttérben egyre csak

11

---

erősítették bennem, hogy ez megint egy újabb formalista, felszínes cucc, ami tuti felkerült az ArchDailyre, kitöltött néhány lapot a csillivilli építész magazinokban, és nincs benne semmi tartalom. Túl erősnek, hivalkodónak éreztem a gigantikus tojás dizájnt, egyszerűen nem tudtam a formát összeegyeztetni a „csend” -del. Hogyan lehet valami a Csend kápolnája, ami már a képről is leordít?

Most pedig – két hónappal azután, hogy élőben, 1:1-ben is megnéztem - itt ülök, pont ugyanaz a kép van előttem, és fél órája nem írok semmit, csak nézem a képet, az óriási méhkaptárt. Hiába kétdimenziós a fénykép, ahogyan nézem a homlokzat aranyban csillogó felületét, egyetlen mozdulattal végig tudom simogatni az emlékeimben. Bár a valóságban, ott a helyszínen csak egy egész kicsi részletet tapintottam meg mind kívülről, mind belülről, az emlékezetemben össze tud menni az épület, és elfér az egész a kezemben. Nagyon furcsa érzés, mert csak egy pillanatra, épp csak annyira, hogy végig tudjam simítani a tömegét kívülről, aztán hirtelen visszamagasodik az eredeti léptékké, ami egészen óriásinak tűnik, hiszen a homlokzat alulról felfelé szétterebélyesedik, ezáltal a fal tövében icipicinek érzi magát az ember. Furcsa, mert a szomszédos bevásárlóközpont jóval nagyobb léptékű épület, mégsem éreztem magam mellette ennyire kicsinek.

12

Az épület valójában két tömegből áll: a bejárat, a kiszolgáló helyiségek és a közösségi terem egy horizontálisan elnyúló beton-üveg doboz, amire ráül a kápolna letisztult, de mégis monumentálisnak ható tömege. A megérkezés tere a külvilággal való kapcsolódást teremti meg mind anyagában, mind formailag. Egyszerre híd és elválasztó membrán profán és szakrális között. Az óriás „edény” szerkezete és burkolata fa, ami magában hordozza az egyszerűséget és a hitelességet. Könnyű belátni, hogy anyagában és

---

12

alakjában megvalósult az eredeti szándék: egy lágyabb, szelídebb épület megjelenése a meglévő beton és üvegrengetegben. Ugyanakkor az, hogy a vásári forgatagban felbukkanó egyszerre puritán és markáns tömeg belseje ideális az elvonulásra, a csendes magány megélésére, számomra egyáltalán nem volt egyértelmű. A helyszíni látogatás azonban minden előítéletem ellenére egy pillanat alatt átbillentette bennem az épülettel kapcsolatos érzéseimet. Ahogyan az ember belép, valóban feltűnik a csend, a külvilág teljes kizárása. Mégsem nyomasztó. Egészen hihetetlen, hogy mennyire sikerült eltalálni a belső tér arányait. Nem nyomasztóan kicsi, mégis úgy hajlik az ember körül a faburkolatú fal, hogy bár azt a padokon ülve nem lehet kézzel megérinteni, mégis képzeletben egyből végigsimítottam. Teljesen megszűnik a fal túloldalán lévő nyüzsgés, miközben a külső térrel egyértelműen kapcsolatot biztosít a felső perem bevilágítása. Az, ami a képeken keresztül számomra klausztrófiát sugallt, a valóságban jól működő, arányos, harmonikus tér.

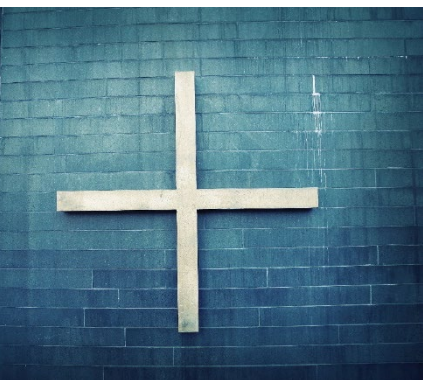

13

Bár a Csend kápolnája már az első időkben a helsinki egyházközségek és a szociális szolgálatok közös, úttörő projektje, valamint a városépítészeti szándék is kezdetektől fogva a forgalmas belvárosi hangulat ellensúlyozása volt, az épület a 2012-es World Design Capital Helsinki program egyik fő attrakciója lett, ez pedig óriási média szerepléssel járt – már a megépülése előtt is-, ami pedig azt eredményezte, hogy a 2012 június elsején megnyílt épületet már az első hónapban több, mint 40 000 ember látogatta, júliusban pedig már 57 000. Ez majdnem napi kétezer embert jelent, de ha a 2012 júniustól 2013 áprilisig tartó időszakot vesszük, akkor is naponta több mint ezer látogatója volt a „pavilonnak”. Pavilonnak nevezem ebben a kontextusban, mert egyértelmű, hogy egy ekkora

---

13

sűrűséggel látogatott kicsi tér nem működhet valódi kápolnaként az adott időszakban. Akkor, amikor Helsinki a világ dizájn fővárosaként működik, a Csend kápolnája kiállítási épületté lényegül át, ami egyrészt üzeni szerkezetével és anyagával a fenntarthatóság fontosságát, másrészt programjával és téri megoldásaival társadalmi állásfoglalást tesz. Az pedig, hogy egyetlen kisebb léptékű épület képes-e egyszerre szolgálni a magány lehetőségét egy nagyvárosban és találkozási helyet is biztosítani kisebb közösségeknek, már a téri kísérletezés kategóriája.

ARKITEKTURFABRIKKA _ PALICZ KATA _ VIKING MÚZEUM _ OSLO _
2015 _ TERVPÁLYÁZAT

3_HELYISMERET

Az atmoszféra pontos helyismeretből (földrajzi, kulturális) következik, ami jelenti mind a hely földrajzi ismeretét, mind pedig a használók kultúrájának ismeretét. Ha ez az ismeret fennáll, akkor a használókkal együtt jön létre a téri atmoszféra.

CARL-VIGGO HØLMERBAKK _ SOHLBERG KILÁTÓPONT

A kilátópont téri kialakításában egyszerre jelenik meg a helyismeret és a kultúra ismerete. A lábakra állított „platform” szalagként fonja körbe a fenyők törzseit, a rácsokkal borított áttörések pedig fényt enged át magukon, hogy a kilátó alatt valóban ne tűnjön el a vegetáció.

Bár a kilátónak van egy kitüntetett iránya, a szalagok öblösödései segítenek abban, hogy a látogatók ne csak a hegycsúcsokban, de az erdőben „elmerengjenek”.

PIR II _ FJORD MENTI SÉTÁNY _ BRATTØRA, TRONDHEIM

JÉGKÖZPONT (CONDITIONS ICEFJORD CENTRE) _ ILULISSAT _ GREENLAND _ DORTE MANDRUP A/S

Elképesztően profi, ahogyan képesek azokat a földrajzi-klimatikus körülményeket megjeleníteni a kiállítással, amibe az épület épült. A fényviszonyok drámai változását nemcsak színekkel és magával a fényvel érzékeltetik, hanem hangok segítenek az adott állapot megértésében. A hosszan elnyúló sötétség után megjelenő nap fénye derűt és jókedvet hoz, ami aztán észrevétlenül fordul át az agy legmélyét szúró elviselhetetlen fájdalommá, amikor hetekig lehetetlen az émelyítő világosságban pihenni. Amikor a sötétség ismét megjelenik, az ember megnyugszik, és végre becsukja a szemét.

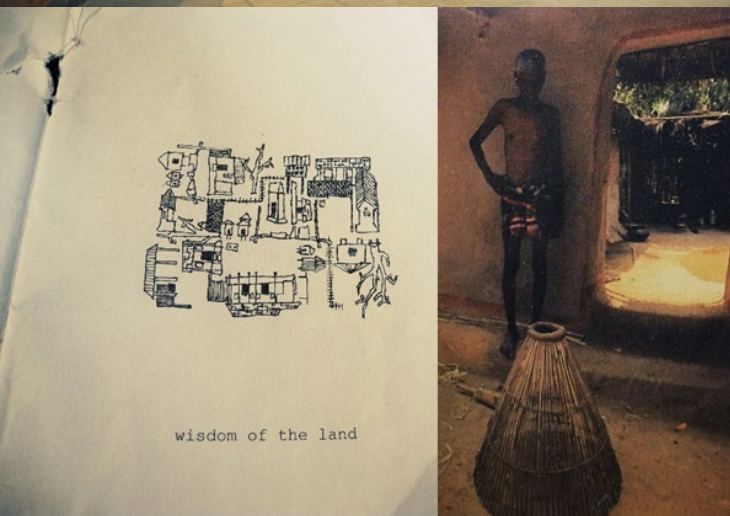
MARINA TABASSUM ARCHITECTS _ Wisdom of the Land

Maria Tabassum olyan bengáli közösségnek tervez 2000 dollár értékű (fél millió forint) otthonokat, akiknek a havi keresete kevesebb, mint 100 dollár (28 e Ft). A biennálé mottójaként kikiáltott „szabad tér” (FREESPACE) fogalmát ezeknek a bengáli közösségeknek az udvaraira asszociálja.

Ő ugyanis a saját projektjéhez egyfajta dokumentációt készített az itt élő emberek mindennapjairól, az életük rendszeréről, a mindennapi élet fenntartásához kidolgozott technikáikról és a saját, ösztönös térképzési szokásaikról. Azt vallja, hogy az érzékeny, türelmes, ugyanakkor éles megfigyelés módszere teszi képessé az építész a minimális, de mégis gondolatokkal teli beavatkozásra.

A velencei kiállításával ezt a módszert próbálja illusztrálni. Egy sarkot rendezett be a bengáli mindennapi élet eszközeivel, és arra invitálja a látogatókat, hogy használják a kiállítási teret közösségi térként, üljenek le, és miközben beszélgetnek, megfigyelhetik (de legalábbis elképzelve) a bengáliak mindennapi életét.

Azt gondolom, hogy bár a bengáli atmoszféra importálása az Arsenalba lehetetlen, az installáció azzal, hogy a kiállítási anyagból közösségi teret alakított ki, sokkal közelebb hozta a látogatóhoz mind a társadalmi üzenetet, mind pedig az udvar, mint szabad tér értelmezését. Sikerült olyan erős téri megnyilvánulást tenni a biennálé „vásári forgatagában”, amit hosszú időre magammal hoztam. A fények, az anyagok, a színek, a homok pad keménységének emléke megtartja bennem az alkotók mondanivalóját, ugyanakkor inspiratív, a későbbiekben „felhasználható” térként is él bennem.

JENSEN & SKODVIN ARCHITECTS _ CISZTERCI NŐVÉREK MONOSTORA_ TAUTRA, NORVÉGIA 2006

_bevezetés (tautra leírás)

A ciszterci monostor épületegyüttese elképesztő érzékenységgel képes mind a helyszínre, mind pedig a használó közösség szokásaira reagálni. Ez a példa számomra azért is különleges, mert itt a hely és a használó közösség hagyománya nem függ össze szorosan, a kialakított hely mégis szimbiózisban van mindkettővel.

4_ANYAGISMERET

Az atmoszféra pontos anyagismeretből (a fizikai tényezők) következik, tehát, ha az adott környezetben megfelelő anyagokat pontos kompozícióban használunk, az épített tér magában hordozza a jó atmoszférát.

PETER ZUMTHOR _ VELENCEI BIENNÁLÉ KIÁLLÍTÁSI ANYAG _ MAKETTEK

Atacama sivatag _ hotel

Oroszország _ művészeti galéria

Németország _ Bruder Klaus kápolna

Braunwald, Svájc _ hegyi hotel

HALLGATÓI WORKSHOP _ VALSØYA, NORVÉGIA

Jon Godal egy ősi norvég építési technikát szeretne tanulmányozni. Az építési technika lényege, hogy farönköket feldarabolnak 50 cm hosszúságú blokkokká, és azok sorolásával jön létre a fal.

„Megeszik a bogarak? Arra pont nem gondoltam...de csomó másra igen ; pl. hogy a hővezetési különbségek miatt miért jó a fát az

agyaggal keverni?...vagy hogy szintén a hővezetés miatt mekkora hülyeség a fát száliránnyal párhuzamosan beépíteni (ha jól emlékszem így épp feleannyira szigetel a fa, mint szálirányra merőlegesen)...és a leginkább felfoghatatlan pillanat az volt, amikor láttam a 4m hosszú, teljesen egyenes farönköket megérkezni, és mi azt elkezdtek 50 cm-es darabokra fűrészelni (merthogy azon túl, hogy vészett nagy munka volt minden rönköt a kérgétől megtisztítani - mondjuk olyan szuper illata volt, hogy remélem, sosem fogom elfelejteni -, aztán meg kézzel "apró" darabokra fűrészelni, nyilvánvaló volt, hogy energetikai szempontból mennyivel jobb lenne egyben beépíteni a rönköket. Ráadásul a házikó pont 4m x 4 m. "Hát bolondok érzéke norvégok?"

A cél azonban az volt, hogy megtanuljuk ezt az építési technikát ("Jó, de mégis minek? Mi ennek az értelme? ... Talán nem véletlenül halt ki ez a technika...Egyáltalán látott már valaha valaki ilyen házat?" ...ilyesmik jártak a fejemben napokig), és hogy legyen egy ilyen technikával épült épület, amit Jan Godall (a 80 éves elismert professzor) tanulmányozni tud majd. Ugyanis az a feltevése, hogy ez az épület kiválóan lélegzik. Azt mondja, hogy az agyag elvonja a fából a nedvességet, és átadja a külső környezet számára, így ez a technika kiválóan alkalmas a belső környezet szárazon tartására (valahogy nekem pont ellentétes gondolataim támadtak az építkezés közben, de talán nem véletlenül nem épületfizikai PhD-t csinállok).

Szóval azt mondta Jan Godal, hogy az ilyen ház nagyon jó volt állatok szállásolására, ahol éjszaka megnőtt a belső páratartalom, amit felvett a fa, azt magábaszívta az agyag, az agyag pedig leadta a külső környezetnek. Mindeközben pedig felszabadul az energia, ami fűti a házat."

5_SZIMULTÁN TERVEZÉS-ÉPÍTÉS

A tervezés-építés szimultán megvalósulása során -tehát amikor vagy közvetlenül az építés helyszínén zajlik a tervezés, vagy pedig lehetőség van az építés fázisában akár döntő változtatásokat véghez vinni- nagyobb esély van a jó atmoszféra megteremtésére.

_bevezetés (fleinvær-i leírás)

TYIN TEGNESTUE + RINTALA EGGERTSSON ARCHITECTS _ FLEINVÆR-I
ALKOTÓI MENEDÉK _ BEFEJEZŐ WORKSHOP

_bevezetés (dikehaugen-i leírás)

AUGUST SCHMIDT _ CSALÁDI HÁZ _TRONDHEIM, VÅDAN, DIKEHAUGEN

August Schmidt-tel 2018 szeptemberében készítettem interjút, amiben az 1:1 építésről, mint tervezési-oktatási módszerről, a téri kísérletekről, a hagyományostól eltérő építészeti viselkedésről, a hajón induló építészirodájáról, és a dikehaugeni házáról beszélgettünk.

August Schmidt 2013-ban vásárolt Trondheim Bymarka nevű városrészének a határán, erdei környezetben telket azzal a céllal, hogy kísérleti projektként megbízó nélkül tervezzen és építsen fel egy szabadonálló családi házat. Azon túl, hogy kielégítse építész-építési vágyait, tette társadalmi akcióként is tekint, hiszen a házával arra akarja felhívni a figyelmet, hogy miközben az újonnan épülő családi házak sok szempontból nem fenntarthatók, pazarlók, építészetileg teljesen igénytelenek, legtöbbször építészek bevonása nélkül épülnek. Dikehaugeni munkájával azt szeretne volna bizonyítani, hogy egy átlagos családi ház építési költségéből megvalósulhat igényes, minőségi, fenntartható épület.

Schmidt számára a legfontosabb szempont a telek adottságainak megtartása, az ahhoz való legnagyobb mértékű igazodás volt. Éppen ezért, valamint a fenntarthatóság szempontjait is szem előtt tartva felhasználta a már a telken lévő kisebb házat is, ehhez

csatlakozott délről a fő épület, ettől pedig délnyugatra, a megérkezés helyén egy újabb kisebb tömeg, ami a szaunának és külső kamrahelyiségnek ad helyet.

Az építész így három épülettömegeggyel és a köztük kialakított téri kapcsolattal lakja be az erdei telket úgy, hogy elmondása szerint földmunkát alig végeztek.

Három hónap tervezés után kezdte meg az építkezést, papíron csak az engedélyezéshez szükséges szintű terv született meg, minden más a helyszínen alakult ki. Schmidt azt mondja, ahhoz, hogy az ember maximálisan kihasználja a terep nyújtotta adottságokat, és a legigényesebben alakítsa ahhoz a saját beavatkozásait, előben ott kell lenni, és az építés folyamata közben lehet meghozni a legoptimálisabb döntéseket. Abban hisz, hogy az építész úgy tudja csak teljes felelősséggel kontrollálni az épületet, ha személyesen is részt vesz az építésben.

Az épület néhol mind téri megoldásaiban, mind pedig anyagválasztásban szembe megy a hatályos előírásokkal. Ez része az építészeti akciónak, egyfajta véleménynyilvánítás a jelenlegi szabályozásról.

Sem a hitelt biztosító bank, sem pedig az építész nem gondolta, hogy az elkészült épület olyan gyorsan gazdára talál, ahogyan az másfél évvel a projekt kezdése után, 2015-ben megtörtént.

SVERRE FEHN _ ÉSZAKI PAVILON _ VELENCE, OLASZORSZÁG

A legfontosabb tervezői szándék az volt, hogy olyan teret hozzanak létre, ami képes az északi országok atmoszféráját megteremteni - és a kiállításokat olyan környezetben megmutatni, mint amilyenben azok születtek-, ennek pedig a legfontosabb eleme az árnyék nélküli, ugyanakkor természetesen megvilágított tér.

6_MÓDSZER

Amennyiben lehetséges - akár csak részben - meghatározni olyan fizikai komponenseket vagy tervezési eszközöket, módszereket, amelyekkel tudatosan tervezhető egy épület atmoszférája, akkor azt az építész szakmával meg lehet osztani, az oktatásba lehet integrálni.

JENSEN & SKODVIN _ LIASANDEN PIHENŐ _ SOGNEFJELLET, NORVÉGIA _ 1997

A Liasanden pihenő egyike volt a Norvég Nemzeti Turistaútvonalak kísérleti projektjének. Ez a Jensen & Skodvin építész iroda első munkája, ami mind Norvégia építészetét, mind pedig Jensen & Skodvin munkásságát meghatározta.

Az autós út menti pihenő tervezésénél elsődleges szempont volt a tervezőknek a jellegzetes erdei atmoszféra megőrzése. Ezt a hangulatot a magas fenyőfák között átszűrődő fény és az egyenes, magas törzsek által kijelölt tér hozza létre, ezért olyan módszerek mentén próbálták az út menti „parkolót” kialakítani, amely lehetővé teszi ennek a természetesen kialakult téri minőségnek a megtartását. Fontos volt, hogy az eredeti, talajmenti vegetációt is védjék. Ilyen szempontok mentén keresték a legmegfelelőbb helyszínt az útmenti pihenő létrehozására. Végül is mintegy háromszáz méter hosszú erdei szakaszt választottak ki a főúttal párhuzamosan, ahol három és tizenkét méter között váltakozó szélességű területet jelöltek ki a projektre. A kiválasztott területet részletesen, minden vegetációs elemet „felmérve” rajzolták fel. A

kijelölés a helyszínen történt, ahol megjelölték azokat a fenyőfákat, amik között az autók biztonságosan végig tudnak gurulni. A területet kőzúzalékkal borították le, ami mesterséges folyóként kanyarog vissza a főútra. A megjelölt fák a végleges, megvalósult tervben is megmaradtak, amiket kisebb kiszolgáló pavilon és az erdei kert oldalsó öbleiben kialakított uzsonnázók bútorai egészítik ki.

A Jensen & Skodvin iroda máig egyik legfontosabb munkájuknak tartja a liasandeni pihenőt, ami az építészeti filozófiájuk abszolút megtestesülése, és ahol olyan tervezési módszert sikerült kidolgozniuk, amit a jelenlegi munkáiknál is alkalmaznak. A sikeres projekt vitathatatlanul nagy szerepe volt abban, hogy 2018-ban úgy határozott a Norvég Állami Útkezelő, hogy 2024-ig tartó monumentális programot dolgoz ki, amelynek keretén belül mára már 150 kisebb léptékű, minőségi építészeti alkotás szül

FELHASZNÁLT IRODALOM

ARKITEKTUR N 8/12

BERRE, Nina & LYSHOLM: Design along 18 National Tourist Routes in Norway (2010)

FJELD, Per Olav: Sverre Fehn, The Pattern of Thoughts (2009)

JENSEN, Jan Olav & SKODVIN Børre: Jensen & Skodvin Architects, Processed Geometries 1995-2007 (2007)

MALLGRAVE, Harry Francis: Architecture and embodiment : the implications of the new sciences and humanities for design

MALLGRAVE, Harry Francis: The Architect's Brain Neuroscience, Creativity, and Architecture

PALLASMAA, Juhani: The eyes of the skin: Architecture and the Senses, 3rd Edition (John Wiley & Sons, 2012)

PSARRA, Sophia: Architecture and Narrative (2009 Routledge)

PLUMMER, Henry: The Experience of Architecture (Thames & Hudson, 2016)

RINTALA, Sami: Hike in a landscape In:Less is home (Meschiari Matteo , 2014)

ROBERT, Philippe Robert: Architrek, walking to savour space in the city, architecture and landscape (La Découverte, Paris, 2015)

ROBINSON, Sarah & PALLASMAA, Juhani: Mind in Architecture Neuroscience, Embodiment, and the Future of Design

SOKOL, David: Nordic Architects, Ebbs & Flows (2013)

ULEKLEIV Line: Louise Bourgeois, Peter Zumthor: Steilneset Memorial

ZUMTHOR, Peter: Atmospheres : Architectural Environments. Surrounding Objects, 5th Printing (Birkhauser, Basel, 2006)

ZUMTHOR, Peter: Thinking Architecture ,Reprint 2015 of the third, expanded edition (Birkhauser Verlag AG, Basel, 2010)

ZUMTHOR, Peter: Serpentine Gallery Pavilion 2011 (2011)

MELLÉKLET

KIÁLLÍTÁSI PAVILONOK, ÉPÍTÉSZETI INSTALLÁCIÓK, TÉRI KÍSÉRLETEK JELENTŐSÉGE A „HÉTKÖZNAPI” ÉPÍTÉSZETBEN

Vajon a különböző építészeti biennálék kiállítási anyagai csak tervezési fellángolások, hirtelen ötletelek, társadalomkritikák vagy valóban az építészetet formáló megnyilatkozások? Esetenként csupán marketing?! A biennálék témafelvetései az egyes globális társadalmi problémákra való érzékenységet bizonyára erősítik, mintegy trendet teremtve az egyes problémákkal való foglalkozásból.

24

Vajon az épített térről való gondolkozásunkat mennyiben befolyásolják ezek az események?

24

A kiállításokra, biennáléokra készült pavilonok, téri installációk mindig magukban hordozzák a hatáskeltés igényét. Ezek a terek egy-egy társadalmi problémafelvetésre adott válaszként születnek meg. Az épített tér a véleményformálás médiuma, tehát fontos szerepe a térnek, hogy gondolatformáló, de legalábbis elgondolkoztató legyen.

A kutatásomban azt szeretném vizsgálni/körüljárni, hogy milyen téri eszközöket vetnek be az építészek annak érdekében, hogy az adott tér

egy rövid látogatás (néha csak egy „átsétálás”) alatt is elérje a célját, az alkotók gondolatainak közvetítését. Ez a közvetítés mindig valamiféle erős érzelmi hatáskeltéssel jön létre. Ez pedig erősíti azt a ma már a környezetpszichológiában és számos neurológiai kutatásban is megjelenő feltételezést, miszerint az épített tér hatással van az ember mentális létére, ezáltal pedig a viselkedésére.

Vajon mennyire használják az építészek a hétköznapi tervezés során ezeknek a kiállításoknak a téri kísérletbeli tanulságait?

Van-e az építészeti installációknak, ideiglenes pavilonoknak hatása a hétköznapi építészetre?

Végül olyan épületek is szeretnék vizsgálni, ahol akár szándékosan az tervezési folyamatok elejétől, akár utólagosan vizsgálva derül ki, hogy az alkotókra korábbi építészeti pavilonok, installációk voltak hatással. Vajon képes-e egy-egy kisebb léptékű alkotás hosszú távon alakítani a térhez való viszonyunkat? (pl. Mies Barcelona pavilonja, Sverre Fehn pavilonjai!!)

25

A TÉRI ÉLMÉNY MEMÓRIÁJA

Zumthor és Pallasmaa

elméleti megközelítések problematikái:

-építészet és szépség / építészet és esztétika

-építészeti narratívák

-építészet és érzékelés – építészet és neurotudományok összekapcsolása

-építészet és észlelés – környezetpszichológia

25

